

Тематичний випуск

**ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ:
МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ,
ТЕХНОЛОГІЇ**

(1 том), 2007 р.

**Тематичні рубрики випуску:
Філософія освіти як духовна парадигма модернізації ВНЗ України
Педагогіка вищої школи і навчальна дисципліна
Технологічний підхід (проектування інноваційних технологій навчання і виховання)
Інформаційні та інтерактивні технології у вищій освіті**

Київ – Рівне

комплексної взаємодії мистецтв. Використання музики та живопису спрямовувалося на поглиблення та розширення уявлень особистості щодо мистецтва, на посилення емоційної насиченості занять, на розвиток асоціативного мислення, фантазії, уяви особистості, тобто сприяло якісному удосконаленню художнього сприйняття, формуючи через нього світоглядну культуру особистості.

Література

1. Мазепа В.И. Искусство и мировоззрение./ Искусство в мире духовной культуры. – Киев, 1985.
2. Шинкарук В.И. Духовная культура – человек – искусство. – Киев, 1988.
3. Каган М.С. Морфология искусства. Историко-теоретическое исследование внутреннего строения мира искусств. Ч.1, 2, 3. – Л.: Искусство, 1972.
4. Шорохов Е.В. Основы композиции. Учебное пособие для студентов педагогических институтов. М.: 1979.

***Резюме.** В статье речь идет о роли искусства в формировании мировоззренческой культуры будущих преподавателей. Автор делает акцент на том, что эффективность формирования мировоззренческой культуры можно повысить, если использовать в педагогической практике комплекс искусств, разновидности которого оказывают содействие развитию многогранного и дифференцированного отношения к окружающему миру.*

***Summary.** In clause there is a speech about a role of art in formation outlooking culture of the future teachers. The author does accent that the efficiency of formation outlooking of culture of the future teacher can be raised if to use in pedagogical practice a complex of arts, which versions assist development different of the attitude to the environmental world.*

УДК [371.3: 81]: 378

Н.В. Шульжук

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН НА ФІЛОЛОГІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ ВНЗ

***Резюме.** У статті визначено основні проблеми та пріоритетні напрямки методики викладання мовознавчих дисциплін на філологічному факультеті ВНЗ, накреслено можливі шляхи подолання невідповідності у підходах до навчання мови у початковій, середній та вищій ланках освіти.*

Найважливіша функція мови – комунікативна, яка реалізує одну з найперших суспільних потреб – потребу людини в іншій людині і використовується для розв'язання життєво важливих проблем особистості в усіх сферах комунікації. Саме тому держава вимагає сьогодні від мережі ВНЗ плекати інтелектуальну мовну особистість, яка б могла свій інтелект представити за допомогою зв'язного літературного унормованого мовлення. Особливо актуальною є вищезазначена проблема у процесі підготовки студентів-філологів, завтрашніх вчителів української мови та літератури, які покликані успішно реалізувати задекларований у документах Міністерства освіти й науки України останніх років комунікативно-діяльнісний підхід до мовної підготовки школярів, суть якого полягає у практичній спрямованості навчального процесу, у формуванні особистості, здатної вільно використовувати здобуті на уроках знання для потреб спілкування. Інакше кажучи, освіта повинна стати життєво адекватною, зорієнтованою на задоволення потреб і культурних запитів особистості, пов'язаних з практичною діяльністю.

Це націонає викладачів-мовників у ВНЗ на впровадження нових методів, форм, прийомів та видів роботи на лекційних, практичних і лабораторних заняттях з провідного курсу на філологічному факультеті – „Сучасна українська літературна мова”, де здебільшого панує традиційний мовно-системний підхід до вивчення мови. Тому проблеми викладання дисциплін лінгвістичного циклу для майбутнього вчителя-словесника, який би міг забезпечити навчальний процес на рівні сучасних вимог, є актуальними у сучасній лінгводидактичній науці, яка поступово переглядає свої теоретичні положення.

Мета статті – визначити основні проблеми та пріоритетні напрямки методики викладання мовознавчих дисциплін на філологічному факультеті ВНЗ, накреслити можливі шляхи подолання невідповідності у підходах до навчання мови у початковій, середній та вищій ланках освіти.

Майбутні філологи, крім засвоєння основних теоретичних положень з мови, самі повинні бездоганно володіти мовою і мовленням, розуміти роль учителя у процесі формування „національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка володіє виражальними засобами рідної мови” [3, 60]. Потреби суспільства щодо підвищення ефективності викладання української мови у ВНЗ диктують необхідність того, щоб і слухачі магістратури, які там працюватимуть, орієнтувалися у специфіці своєї майбутньої роботи. Цим і викликане введення до навчального плану магістратури української філології курсу „Методика викладання української мови у ВНЗ”. Відсутність підручника та навчальних посібників з даного курсу суттєво ускладнює роботу викладачів-філологів. Вчені здобули чимало відкриттів у вирішенні питань успішного формування мовної особистості студента-філолога, про що свідчать глибокі наукові розвідки таких вчених, як Мацько Л., Єрмоленко С., Паламар Л., Головенко О., Симоненко Т., Стасів Л., Янчук Н., В.Мельничайко, Остапенко Н., Семенов О. та ін. Зміст та структуру зазначеного курсу представлено в авторській технології навчання магістрів

професора О.І.Потапенка [8, 214 – 335]. Крім того, до проблеми мовлення зверталися учені-психологи (О.Леонтьєв, Л.Виготський, Б.Ананьєв, І.Зимня та ін.), які дослідили мовлення у взаємозв'язку з вищими психічними функціями, розробили теорію мовленнєвої діяльності; педагоги, методисти, лінгводидакти (Л.Варзацька, М.Вашуленко, І.Зязюн, М.Стельмахович, О.Хорошківська, Т.Донченко, Г.Шелехова), в працях яких висвітлюються проблеми розвитку мовлення; рівневу структуру мовної особистості описав Ю.Караулов [2]. Мовна діяльність є об'єктом і таких дисциплін лінгвістичного циклу, що вивчають використання і функціонування мовних знаків у мовленнєвій комунікації, як комунікативна лінгвістика, когнітологія, паралінгвістика, прагматика. Однак сучасної інтерпретації, як відзначає М.Пентилюк, проблема мовної особистості ще не набула, оскільки „народжується нова методика навчання рідної мови, що потребує переосмислення змісту, форм, методів і засобів навчання, а головне, визначення суб'єктів навчального процесу та їх взаємодії, що веде до удосконалення технології навчання рідної мови” [7, 30].

Шляхи формування мовної особистості педагога вже сьогодні закладено в низку концепцій розбудови мовної освіти в Україні Л.Мацько та С.Єрмоленко [1].

Ми цілком солідарні з думкою Т.Симоненко, яка відзначає, що поєднання лінгвістичного, комунікативно-діяльнісного та культурологічного принципів навчання – важливе завдання навчання української мови у ВНЗ [9, 53].

З метою реалізації зазначеного завдання є потреба у перебудові змісту та технології проведення занять з української мови у ВШ. Ідеально, коли лекційні, практичні та лабораторні заняття з дисциплін лінгвістичного циклу читає один викладач, який має змогу ефективно розподілити об'єм вивчуваного матеріалу таким чином, щоб практичні заняття передусім були спрямовані на формування умінь і навичок практичного застосування вербальних засобів мови і мовлення у різноманітних ситуаціях, а лекційні – на власне лінгвістичний компонент мовної підготовки, тобто на теоретичні відомості про вивчувану одиницю. Нам імponує думка Л.Федчук, яка пропонує за рахунок подачі лекційного матеріалу укрупненими блоками вивільнити час для доповнення змісту лекції компонентами практичного спрямування – культурно-мовленнєвим та лінгводидактичним, останній передбачає методичні інтерпретації наукових положень про конкретну мовну одиницю, мотиви відбору ефективних форм і методів опрацювання теми з урахуванням лінгвістичної природи вивчуваної мовної одиниці [12, 207].

Слухання окремих лекцій буде ефективнішим, якщо студенти самостійно заздалегідь готуватимуться до них за поданим планом та списком літератури. Це дає можливість уникнути механічного конспектування, активізувати пізнавальну діяльність студентів та сприяти зосередженню їхньої уваги.

Актуальною сьогодні у ВНЗ є бінарна лекція [13, 120], яка дає можливість проблемний виклад матеріалу подати у вигляді діалогу двох викладачів (наприклад, викладача-лектора і викладача, який веде практичні заняття). Така лекція, крім актуалізації наявних у студентів знань, необхідних для діалогу та участі в ньому, сприяє створенню проблемної ситуації, вихованню культури дискусії, формуванню лінгвістичної компетенції (знання з певного розділу дисципліни), удосконаленню й розвитку мовної компетенції (практичне оволодіння нормами літературної мови), виробленню вмінь користуватися довідковою літературою, а також формуванню комунікативної компетенції (знання, вміння й навички, потрібні для розуміння чужих і створення власних програм мовленнєвої поведінки, адекватних цілям, сферам, ситуаціям спілкування).

Опрацьовуючи план-конспект практичного заняття з поданої теми, доцільно не дуплювати змісту лекції, а зосередити увагу на тих питаннях, які неоднозначно кваліфікуються у мовознавчій літературі або розуміння яких є базою для подальшого вивчення курсу „Сучасна українська мова”. Наприклад, вивчаючи граматичні категорії дієслова у курсі „Морфологія”, варто приділити увагу такій властивості слів цього лексико-граматичного класу, як валентність, оскільки з цим поняттям пов'язане в майбутньому розуміння аспектів вивчення синтаксичних одиниць та засвоєння поняття про семантично ускладнене просте речення.

Комунікативна підготовка студентів-філологів, здійснювана на практичних заняттях, передбачає і удосконалення умінь сприймати, відтворювати та створювати власні тексти різних типів і стилів, висловлюватись точно, чітко, доречно й переконливо. Саме студенту-філологу, який опановує багаторівневу реченнєву структуру та вивчає основні положення функціонального синтаксису, доречно на відповідних заняттях продемонструвати, що „однакові мовні засоби можна організувати і сприйняти по-різному залежно від комунікативних настанов, водночас комунікативні настанови можна вербалізувати в різний спосіб” [11, 30].

Відзначаючи актуальність проблем діалогічного мовлення, варто сказати, що вузівські підручники з української мови орієнтують викладачів та студентів передусім на вивчення речень книжно-писемних стилів, які здебільшого і подаються як ілюстративний матеріал при розгляді теоретичних положень синтаксису як простого, так і складного речення, а також абсолютно переважають і у вправах. На наш погляд, такий підхід не зовсім правомірний, оскільки робота над конструкціями діалогічного мовлення дає можливість виявити усе різноманіття будови речень, що реально використовуються у мовленні, а не лише “типові”, “правильні” зразки, які не можуть дати повного уявлення про синтаксичну структуру української мови.

На вироблення зазначених умінь спрямовані завдання ситуативно-творчого характеру, представлені у статті Н.Янчук [15].

Особливо важливим у вузівській мовній освіті є формування граматичних умінь і навичок, застосування знань на практиці. Тому перегляду підлягають і дидактичні матеріали з граматики, що містяться у збірниках вправ і завдань. Нерідко вони характеризуються однотипністю підходів, відсутністю міжпредметних зв'язків, відірваністю від мовленнєвої практики. Основним видом дидактичного матеріалу, на думку багатьох

дослідників (Мединська Н., Грибан Г., Логвіненко Н., Лещенко Г.), має бути текст, лінгвістичний аналіз якого забезпечує комунікативно-діяльнісний та функціонально-стилістичний підходи до навчання мови. Аналіз тексту дає цілісне уявлення про його ідейно-сміслове навантаження і систему мовних засобів, що його виражають. У такий спосіб здійснюється не лише формування комунікативної компетенції студентів, але й виховання його моральних якостей, у зв'язку з чим варто добирати тексти, які б демонстрували здобутки українського народу в галузі тієї чи іншої науки, освіти, культури і мистецтва. Сучасна молодь має знати фундаментальні факти нашої історії. Один із таких текстів пропонуємо укласти на матеріалі статті П.Щербаня [14, 108].

Таким чином, лінгводидактична наука поступово переглядає свої теоретичні положення. З метою підвищення ефективності викладання української мови у ВНЗ, забезпечення навчального процесу на рівні сучасних вимог, подолання невідповідності у підходах до навчання мови у початковій, середній та вищих ланках освіти доцільно поєднати лінгвістичний, комунікативно-діяльнісний та культурологічний принципи навчання.

Література

1. Єрмоленко С., Мацько Л. Навчально-виховна концепція вивчення української (державної) мови // Дивослово. – 1994. – № 7. – С. 28 – 33.
2. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. – М.: Наука, 1987.
3. Концепція мовної освіти 12-річної школи // Дивослово. – 2002. – № 8. – С. 59 – 65.
4. Концепція навчання державної мови в школах України / Укл. О.Біляєв, Л.Скуратівський та ін. // Дивослово. – 1996. -№ 1. – С. 16 – 21.
5. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Кол. авторів за ред. М.І.Пентиліук. – К.: Ленвіт, 2004. – 400 с.
6. Остапенко Н. Особливості технології дидактичної гри у системі підготовки магістрів-філологів ВШ // Укр. мова і літ. в шк. – 2003. – № 4. – С. 55 – 58.
7. Пентиліук М. Формування мовної особистості учня – важлива проблема сучасної лінгводидактики // Проблеми формування мовної особистості учнів середніх загальноосвітніх закладів: Зб. наук. праць. – Рівне: РЕГІ, 2006. – С. 29- 34.
8. Потапенко О.І., Кожуховська Л.П., Товкайло Т.І., Чубань Т.В. Лінгводидактика: Навч. посіб. для студ. філолог. спец-й ВНЗ. – К.: Міленіум, 2005. – 401 с.
9. Симоненко Т. Реалізація у ВНЗ основних принципів навчання // Укр. мова і літ. в шк. – 2002. – № 8. – С. 53-55.
10. Стасів Л. Психологічні чинники формування ділового мовлення майбутніх учителів-словесників // Укр. мова і літ. в шк. – 2004. – № 2. – С. 39 – 42.
11. Тищенко О. Комунікативний аспект у навчанні // Дивослово. – 2005. – № 6. – С. 30 – 33.
12. Федчук Л. Практична спрямованість викладання української мови на педагогічному факультеті // Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та вузі. – Рівне: Волинські обереги, 2002. – Вип. 3. – С. 207 – 208.
13. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. – К.: „Академвидав”, 2006. – 352 с.
14. Щербань П. Національна спрямованість – невідмінна умова підвищення ефективності вищої освіти // Вища освіта України. – 2006. – № 2. – С. 107 – 110.
15. Янчук Н. Роль ситуативно-творчих завдань у фаховій підготовці майбутніх учителів-словесників // Укр. мова і літ. в шк. – 2003. – № 2. – С. 54 – 57.

Резюме. В статті определены основные проблемы и приоритетные направления методики преподавания лингвистических дисциплин на филологическом факультете ВУЗа, описаны возможные пути ликвидации несоответствия в подходах к обучению языку в начальной, средней и высшей школе.

Summary. In the article it was determined main problems and prior trends of teaching methodology of linguistic disciplines at the philological faculty of a higher educational institution, it was outlined possible ways of overcoming of unconformity in the approaches to the language learning in the primary, secondary and high school of educator.

ЗМІСТ

<i>Андрущенко В.П.</i> Цивілізаційна місія освіти	4
<i>Луговий В.І.</i> Проблема високих педагогічних технологій та особистісної орієнтації їх в освіті (теоретико-методологічний аспект)	6
<i>Бех І.Д.</i> Духовна свобода як виховна домінанта	10
<i>Зязюн І.А.</i> Філософія виховання як очікування відповідальної дії	14
<i>Кузь В.Г.</i> Педагогіка вищої школи: актуальність і проблеми	21
<i>Семиченко В.А.</i> Проблема вибору освітньої парадигми у педагогічній діяльності	25
<i>Дем'яненко Н.М.</i> Історичні витоки і сучасна модифікація тьюторства у вищій школі України	30
<i>Павелків Р.В.</i> Ціннісні пріоритети морального виховання студентської молоді	33
<i>Сидоренко В.К., Тверезовська Н.Т.</i> Науково-дослідна діяльність студентів як засіб професійної підготовки майбутніх фахівців	37
<i>Михальченко М.І.</i> Об'єктивні і суб'єктивні основи сучасної філософії освіти: раціональна та ірраціональні	41
<i>Левшин М.М.</i> Креатини проектування особистісно-орієнтованих технологій навчання і виховання	46
<i>Тереженко Ю.І.</i> Інституалізація педагогіки вищої школи як самостійної галузі наукового знання	50

Секція 1**ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ ЯК ДУХОВНА ПАРАДИГМА МОДЕРНІЗАЦІЇ ВНЗ УКРАЇНИ**

<i>Грабовська Т.О.</i> Формування національної самосвідомості у молоді: історико-педагогічний аспект	55
<i>Волошко Л.Б.</i> Формування навчальної мотивації студентів як умови їхньої академічної успішності	57
<i>Волощук І.С.</i> Забезпечення якості вищої освіти – важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства	59
<i>Гетман В.О., Новицький Ю.В.</i> Антропоетика здоров'я як сучасний напрямок оздоровчої освіти	61
<i>Дзвінчук Д.І.</i> Комплексні засади удосконалення управління освітньою системою України	65
<i>Донець З.Ф.</i> Інтегративні домінанти культурознавчої компетентності студента: філософія педагогічного розщеплення	67
<i>Корецька А.</i> Освіта – основа діяльної духовності	69
<i>Корсак К.В.</i> Про необхідність розширення змісту поняття „Вища освіта”	73
<i>Прудченко І.І.</i> „Філософська педагогіка” С.І.Гессена	76
<i>Сорочинська В.С.</i> Професійний потенціал майбутнього спеціаліста та кар'єрне зростання	79
<i>Стасюк Г.Є.</i> Проблеми управління освітою в умовах демократизації суспільних відносин	83
<i>Хрипко С.А.</i> Актуальність акме-аксіологічної проблематики в інноваційних умовах освітньо-філософського простору: стан, тенденції, проблеми, перспективи	84
<i>Черненко Т.В.</i> Ідея університету в проблемному полі глобалізаційних процесів	93

Секція 2**ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА**

<i>Кравченко Т.В.</i> Категоріальне поле соціалізації	98
<i>Петренко О.Б.</i> Методичні основи історії тендерної педагогіки	101
<i>Гринькова В.М.</i> Педагогічна культура викладача вищого навчального закладу	105
<i>Завіна В.І.</i> Формування у майбутніх викладачів готовності до розвитку комунікативної компетентності студентів психолого-педагогічних факультетів	108
<i>Зязюн Л.І.</i> Критика теоретиками педагогіки організаційних засад освітньо-виховного процесу у ВНЗ Франції	111
<i>Косенко Ю.М.</i> Професійна підготовка вихователів у педагогічних училищах і коледжах (за матеріалами наукових досліджень українських учених)	114
<i>Левшин М.М., Муковіз О.П.</i> Самостійна пізнавальна діяльність студентів як педагогічна категорія	118
<i>Онкович Г.В.</i> Медіа педагогіка	123
<i>Плющ М.Я.</i> Теоретико-пізнавальний і методичний аспекти створення підручників з сучасної української літературної мови для вищої школи	126
<i>Смікал В.О.</i> Формування світоглядної культури майбутнього викладача	128
<i>Шульжук Н.В.</i> Актуальні проблеми методики викладання лінгвістичних дисциплін на філологічному факультеті ВНЗ	132

Секція 3**ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД В ОСВІТІ (Проектування інноваційних технологій навчання і виховання)**

<i>Бричок Б.П.</i> Технологічна культура викладача ВНЗ як критерій педагогічної компетентності	135
<i>Сілков В.В., Сілкова Е.О.</i> Технологія переходу на кредитно-модульну систему підготовки вчителів початкових класів	137
<i>Бойко Г.М.</i> Планування навчально-тренувального процесу з урахуванням особливостей особистісного розвитку студентів з інвалідністю, які займаються спортом.....	143
<i>Василюк А.В.</i> Польща: освітні реформи і рух до європейських стандартів якості	145
<i>Герасимова Е.М.</i> Інноваційний контекст дослідницької програми створення сучасних проектів вищої економічної освіти в Україні.....	149
<i>Коберник Г.І., Коберник О.М.</i> Формування у майбутнього вчителя професійних якостей в процесі застосування інтерактивних технологій навчання.....	152
<i>Колупаєва Т.С.</i> Реструктуризація діяльності РДГУ на основі інноваційних освітянських технологій	155
<i>Косенко О.І., Ольховська Ж.П., Корсак К.В.</i> Шляхи підвищення рівня знань учнів і студентів з фізики (на прикладі розділу „Механіка”	159
<i>Скнарь О.І.</i> Модернізація форм і методів навчання студентів у контексті кредитно-модульної системи.....	162
<i>Щербань П.М.</i> Проблеми і суперечності особистісно-орієнтованого навчання учнівської і студентської молоді.....	169

Секція 4**ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИЩІЙ ОСВІТІ**

<i>Козлакова Г.О., Пеньковець О.В.</i> Огляд можливостей впровадження програми „Intel@Навчання для майбутнього”	172
<i>Кокарева А.М.</i> Педагогічні можливості застосування інформаційних технологій в системі довузівського навчання слухачів підготовчих відділень.....	174
<i>Мудрак В.І.</i> Сучасні інформаціологічні тенденції розвитку вищої освіти в глобальному світовому просторі.....	178
<i>Свириденко А.А., Невмержицький О.А.</i> Поточно-рейтингова система контролю успішності студентів у вищих навчальних закладах.....	181
<i>Tatiana Vecchi, Статівка В.І.</i> Виховання любові до читання (досвід роботи медіа теки в CAVALER SUR MER, FRANCE)	183
<i>Стеценко Н.М.</i> Досвід використання мультимедійних презентацій у викладанні педагогіки.....	185
<i>Сяська Н.А.</i> Формування умінь моделювання у студентів педагогічних вузів за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій.....	188
<i>Яворик Ю. В.</i> Методичні рекомендації щодо впровадження графічних комп'ютерних програм (досвіду підготовки студентів дизайнерів)	191